

zápisník 1959

časopis pro politiku a kulturu • leden

Učtujeme po prvním roce existence časopisu. Vidíme, že více než peněz se nám nedostává hlasu jednotlivců, kteří mají co říci, ale léta už stojí stranou. Není to zjev nový, potvrzuje to, čemu se začíná říkat "veřejná smrt" našeho exilu. Domníváme se však, že ani ve společnosti, která nám bohatě dává nejruznější práva, nemáme

Právo mlčet . . .

Strana 2

O vztah k domovu . . .

Strana 5

jde jistě každému z nás. Však jaký má být? Nesmyslně snilkovský, založený na poznatech z dnes již dávnejší doby, ale málo platný pro nový vývoj? Nebo takový, který se zakládá na neuskutečnitelných přáních? Je těžké přiznat si omyl, daleko horší je však pokračovat v nerealistickém snění.

Snažíme-li se zachytit tep domova, poznáme, že za Železnou oponou je mladá generace, která odolává náporu komunistické indoktrinace, ale má sklony k "neutralismu": vyrůstala v odloučení od americké tradice a od západní kultury. Jedním dokladem tohoto zjevu je

Zpověď dítěte svého věku . . .

Strana 6

Zbabělci . . .

Strana 8

Je takových dokladů víc. Román Josefa Škvoreckého, který s neuvěřitelnou 'neuctivostí' zaznamenává osm dní kolem květnové revoluce, příchod Rudé armády a hurá-vlastenectví té doby. A pojednání v pražském časopisu o jazzu na rozdíl od stylisované taneční hudby komunistických esád. *Český jazz: Karel Krautgartner . . .*

Strana 9

Společný evroský trh . . .

Strana 10

P o z n á m k y: Ideologické přeměty • K šedesátinám Jána Smreka — básníka tohoto čísla. • Raketou na měsíc • Režim a literatura • Moskevský sjezd • Z dopisů.

UMENIE

Ján Smrek

*Umenie, to je sloboda,
nech o ňom kto chce čo chce píše,
pesnička vždy je náhoda,
nie objednávka z vtáčej ríše,
pesnička sa ti narodí
z lásky, je dieťa nemanželské.
Čo vaše piesne, národy?
Čo vaše spevy, tvory zemskej?
Tajomstvo dáke? — toho niet,
cit, láska, to je bez tajomstva.
Od pradávna tak žije svet
vždy od potomstva do potomstva,
Škoda si trápiť' biedny um
dumom, čo umenie je, krásna —
kto oprie sa len o rozum,
tomu len rozum lampu zháša.
Človek má sval a cit a čnosť',
lieťo tri priveď do súladu.
Urob to, básnik, a máš dosť':
neboj sa smrti, ani hladu.*

ZÁPISNÍK 1959

časopis pro politiku a kulturu —

vychádza

UNIVERSUM PRESS CO.

Adresa:

15 Vandewater Street,
New York 38, N.Y.

Roční předplatné:

USA a Kanada: 4 dolary, v ostatních zemích 4 dolary, s leteckým doručením 7 dolarů. Předplatné adresujte na vydavatele.

Rukopisy se nevracejí. Redakce si vyhrazuje právo zkracovat text

PRÁVO MLČET

Ivan Zvěřina

Začátek nového roku je pro dobrého hospodáře čas, kdy bilancuje a kdy se dívá kupředu. Myslí si člověk se ptá: kam jsem došel, a jak dál. I tento časopis si klade takovou otázku. Tato slova mají být bilanci a nárysem další cesty; chce-li, milý čtenáři, otevřeným dopisem tobě.

Dnes, snadněji než před rokem, lze posoudit, co Zapisník je, jak se dívá na věci, co chce dělat. Tedy především, je to časopis nezávislý. Znamená to, že nepoživá finanční podpory vyšších instancí ani tak zvané exilové činnosti ani krajanských spolků. Znamená to také, že je prost jejich politických vlivů a svárů; a také to, že se musí zaplatit sám, lépe řečeno obětavostí a volným časem několika lidí, přímo na jeho vydávání zúčastněných. I ty, čtenáři, si jistě hbitě vypočíteš, že těch málo předplatných, jež se sejdou, uhradí zhruba jen poštovné, balení a nálepky s adresou: výlohy výhradně expediční. Má-li časopis svého mecenáše, zájmovou skupinu, která chce, aby její politický hlas bylo slyšet má postaráno o svůj hlavní výdaj: papír a sazbu, tisk a vazbu. Zapisník takového mecenáše nemá.

Ptáš se jistě, čtenáři, co tedy vede člověka k tomu, že je ochoten podstupovat oběti, aby "dělal noviny". Nu, snad především nutkání něco říci, také jistě osobní uspokojení. Ovšem tak subjektivní důvody by samy o sobě nikdy nemohly obstát. Chce-li někdo něco říci, musí především vědět, že ho někdo druhý bude poslouchat, ba víc, že mu odpoví. Dát thema, vyvolat debatu, vyprovokovat nezvyklostí nebo odvážností námětu, probudit svědomí těch, kdož mají co říci, ale už léta stojí stranou; a pak ovšem informovat: to jsou cíle Zapisníku. Vytvořit prostředí a prostředek, v němž si budeme dávat otázky a odpovídat na ně: výzráhlým stylem intelektuála i neumělou rukou prostého, ale myslícího člověka. Jen nezávislý časopis dává možnost odvážné debaty, v níž není zapotřebí ohlížet se na strany a stráničky, skupiny a skupinky. A přece podiváš-li se, čtenáři, na první ročník Zapisníku, uvidíš, že i tento kruh volné debaty má svá pravidla slušné hry: nikde nebylo vyřizování osobních účtů; slo vždy o střetnutí věcí a myšlenek, nikoli o káspárkovské souboje politických nebo skupinkových loutek.

Protože Zapisník dělají většinou lidé, kterým se stále říká "mladí" — není totiž zatím, a možná v cizině dlouhá léta ani nebude, nic "mladšího" ani větším ani myšlenkovým rozhledem — nevyhnutelně musí někdy "jit na nervy" těm starším. Není to úmyslné a věř, starší čtenáři, rádi se necháme poučit, myslíš-li, že se mylíme a ty máš pravdu. Všimáme si problémů mladých nejen mezi sebou, ale v ostatním světě, a chceme ti přiblížit myšlení mladých tam, kde má nejlhubší význam; za Železnou oponou. Vůbec, přiblížit ti starý domov. Všichni totiž se dopouštíme nebezpečných sentimentálních prohřešků, nejenom starší krajané, ale i ty, čtenáři, který žiješ v cizině deset nebo i méně let. Ve své roztočené představivosti vidíme často starou vlast stále přesně tak, jaká byla v době našeho odchodu: v její zlaté pohodě či v temnu řádění zlých živlů. A přece čas nestojí, vidíme to nejlépe na sobě, jak by mohl stát tam?

Mnoho ze zlaté pohody pominulo, jen temnem zazářil tu a tam paprsek světla. V posledních letech vzniklo jakési pološero a lidé si zvykli: myslí, že to je den. A právě ti mladí vlastně jasnějšího dne nepoznali. To si musíš uvědomit. Co se opravdu děje doma, to ti neřekne ani nejinformovanější světový tisk. Totiž, řekne ti, kdo byl uvězněn a zda plán byl splněn a to nebo jen devadesát procent. Neřekne ti, jak lidé doma myslí, protože to nemůže vyčítit. A často Československo odbude ve svém zpravodajství jako "nejposlušnějšího satelita", protože nikdo ne učinil atentát na prezidenta a nezrodil se nový Tito. Věnovali jsme v Zápísníku zvýšenou pozornost domácí literární tvorbě ne proto, že bychom se považovali za časopis spíše kulturní než politický, nýbrž proto, že literární činnost za Železnou oponou je dnes současně jediným politickým projevem a nejlepším měřítkem svědomí, myšlení a vývoje těchto národů.

Referovali jsme o Pasternakovi už v prvních číslech minulého ročníku, protože bylo zřejmé dlouho předtím, než si to uvědomil anglický mluvčí svět, že jeho román svým způsobem pohne dějinami. Proto jsme psali o Džilasovi a ocitovali českou a slovenskou básnickou tvorbu domácího pološera. Marek Hlasko zase byl prodloužením západoevropského hněvu mladých, rebelantského, ale svým způsobem významného myšlenkového proudění dneška. Všimli jsme si, že v naší generaci v cizině se toto rebelantství někdy projevuje krajním a dost nezdravým individualismem. Prodebatovali jsme tento zjev. Dokumentovali jsme současné názory zahraničních Čechů a Slováků na otázku slovenskou. Jak živé a zajímavé jsou tyto otázky potvrzují nejlépe skutečnost, že nebylo jediného čísla Zápísníku, z něhož by v uplynulém roce nebyl citoval zahraniční československý tisk.

Sli jsme dobrou cestou, i když nebyla vždy hladká a možná nikdy nebude. Málokterá věc se zrodí přes noc, a ještě méně je díla, které dozraje za jeden rok. Zahajujeme-li druhý rok jakýmsi otevřeným dopisem čtenáři, je to proto, abychom na tebe apelovali dvojnásob. Zmínil jsem se o předplatnících, ale o těch více až jindy, jakkoli jsou důležitá. Zmínka měla přivést na pravou míru nesprávnou domněnku, že snad Zápísník pokračuje v šlépějích některého subvencovaného časopisu, který mezitím zanikl. Daleko důležitější, už proto, že se nedá vyjádřit ani nahradit penzí, je činná spolupráce čtenáře. Má-li časopis žít, musí vidět do duší lidí a jejich nitro ukázat jiným.

Požádal jsem kdysi přítele, aby pro nás něco napsal. Omlouval se, že by opravdu nevěděl, o čem, že prostě necítí potřebu psát. Každý z nás jistě prošel takovou dočasnou nemotou, trvá-li však leta u člověka stále intelektuálně činného třeba v jazyce německém nebo anglickém, stává se kletbou a hříchem. Snad žádné jiné emigrační hnutí neobsahovalo ve prvků intelektuálního snažení ve všech oborech života, než exodus našich padesátí tisíc pounorových uprchlíků. Naši lidé se propracovali na významná místa na vedoucích univerzitách, pracují v novinářství a rozhlasu, píší knihy, jejich jména pronikají do divadla, televize, filmu, gramofonového průmyslu, stali se z nich úspěšní malo- i velkopodnikatelé. A práce tak žalostně málo se jich přímo zúčastňuje veřejné publicistické práce Čechů a Slováků v cizině. Mám na mysli především tebe, čtenáři, mladého profesora nebo instruktora na universitě, jehož vzácné projevy v českém nebo slovenském jazyce se omezují na výhradně kul-

IDEOLOGICKÉ PŘEMETY Najednou bouře utichla, mraky odpuly, vyšlo sluníčko a nastala pohoda na leden dost neobvyklá. Z největších finančních a průmyslových Ameriky se v sovětských očích stali hodní lidé, kteří si nepřeli ani než mír, zvýšený obchod se Sovětským svazem a neustálé projevy dobré vůle mezi Washingtonem a Moskvou a lidem obou velmocenských kolosů. Na předních stránkách populárního amerického tisku se objevila oknačková tvář prvního náměstka předsedy rady ministrů Sovětského svazu s přívlastky "lidský", "chytrý a bystrý", a s jménem důvěrně zkráceným na Míka nebo Mikkyho podle vzoru přátelského pojmenování, jímž americký tisk obvykle častuje takové západní hodnostáře jako Eisenhowera nebo maršála Montgomeryho. Téměř všemi poplivan a odvržen jako dobrodruh, jenž si neváží pohostinství země, která mu dala nový domov, stál uprostřed této strastlivé ideologické akrolacie maďarský uprchlík. Lépe než kdekoli jiny v davěch New Yorku nebo Chicagu právě on si uvědomoval, kdo Anastáz Mikojan vlastně je, a pochopitelně demonstroval proti způsobu, jakým se snaží s tímto hostem z neznámé říše za Železnou oponu bratříkovat americký tisk a představitelé různých veřejných organizací Spojených států. Není divu, že v této — na štěstí tak krátké — tragikomedii maďarský uprchlík se stal ničím. On a americký státní departament.

Za poslední leta přijelo do Spojených států mnoho vysokých představitelů nejrozumnějších zemí. Žádný z nich nevyvolal takovou senzací a nezanechal po sobě takovou směsici protichůdných dojmů jako právě Mikojan. Bylo to opravdu, jako by přijel někdo a cizí planeta. Jen tak si lze vysvětlit úplné chorobnou nevrahost tisku a nejspíše komentáře vedoucích představitelů Wall Streetu, kteří prohlásili s úctou: ano, ten člověk opravdu ví, o čem mluví. Jako kdyby očekávali, že máže být hlupákem někdo, kdo po leta vedl zahraniční obchod Sovětského svazu a kdo přelí všechny čísky od propočátků stalinské éry až po "proti-partijnícká" obvinění Chruščova, kterým nedávno padl za obětí i Bolganin. Dlužno přiznat, že chování populárního amerického tisku celkem nepřekvapilo: obvykle jej vyvede z míry věc daleko nevinnější než návštěva vysokého sovětského hodnostáře. A potom — tisk i obyčejný americký člověk automaticky sympatizují s někým, o němž se domnívají, že bude za návštěvy Ameriky

turní sborníky a dostávají se do rukou daleko omezenějšího kruhu čtenářů než si zaslouží. Máš jistě právo mlčet a stát stranou: dává ti je povaha svobodné společnosti, v níž žijeme. Avšak práva mlčet lze také zneužít: pobývá jej jistě každý, kdo si je vědom útoků komunistických režimů na naši existenci v cizině, na to, čemu se v jejich tisku a rozhlase s oblibou říká "exilové smetišť". Oni tím pojmem ovšem zahrnují všechno, my zase víme, že smetišť se scvrklo na malý růžek našeho pole, z jehož dotlávání tu a tam ještě vyrazí puch osobní nevrzivosti a stranická násobilka křesel rozdělených mnohdy před více než dvaceti lety. Naše pole zase je pouze úsekem daleko většího pozemku, jehož mez zarůstá, rok po roku, jak se zadleňujeme do krajanského života zemí, v nichž žijeme. Stál-li jsi kdysi stranou, čtenáři, protože ses nechtěl uspišit na smetišti, můžeš se dnes procházet polem bez obav. Je to však pole celkem neobděláné a čeká na tvůj rýc a sémě.

Nemáš práva mlčet, smíš se však jistě ptát, jak dál, oč vlastně jde. A protože odpověď na takovou otázku je za dnešní mezinárodní situace dost složitá, zjednodušuji si ji, jdi na to obráceně: až se, oč by nemělo jít. Uvidíš pak, že tvoje němota je souhlasem s nadávkami, jimiž tě častují propagandisté nového řádu, že svým mlčením jen prohlubuješ nedorozumění mezi námi v cizině a domovem, že zesiluješ pocit nedůvěry, kterým jsme už taková leta poznamenáni. Bojíš-li se, že tvá otevřená slova napadne někdo obviněním, že bojíš a rozdvouješ, uklidni se. Není co boudat, protože dosud ještě nikdo nic nepostavil. Tvoje slovo se však může stát základem kamenem, přinejmenším připravit půdu, z níž jednou vzklíčí sémě. Z mlčení nevzniklo dosud nic než okovy otroctví, strach a nedůvěra. Nemáš právo mlčet ani ty, čtenáři, který si snad myslíš, že neumíš psát. Mnohdy myšlenky bez pozlátka květnaté řečí jsou nejsilnější.

podroben těžkým zkouškám. Mikojaan a ostatní členové politbyra jsou lidé, žijící v Kremli jako ve vatašce a nejsou vystaveni — a patří nekdý za celé své kariéry nebyli vystaveni — veřejnému zptování ve formě americké tiskové konference, na které bývá zvýkem ptát se otázky vskutku nepřijemné. Můžeme-li vůbec vyslovit obdiv nad čínkami ve spojitosti s Mikojaanovou návštěvou Ameriky, pak je to nad tím, že za těchto obtížných podmínek nezakolísal a jeho dobeře předstíraný humor mu vydržel až do chvíle, kdy dva ze čtyř motorů letadla, jímž se vracel domů, vypověděly, a musel trávit další noc a den v polární mříž Nového Foundlandu.

Mikojaan měl největší podíl na ideologických přeměnách jichž jsme byli svědky. Z čísta jasná prohlásil v Los Angeles, že věru nejen obyčejný americký člověk, ale ani americký finančník a průmyslník si nepřejí válku. Po marných pokusech ve Washingtonu prorazit ze sovětskými návrhy na řešení berlínského a ně-

mecké otázky opakoval na konci své cesty toto prohlášení a dodal: státní departament je jediné místo v Americe, kde se ještě vede studená válka. Když Mikojaan odešel, zodpovědnější tisk Spojených států vyslovil uspokojení nad touto neobľomností amerického ministerstva zahraničí, i když je to, bohužel, jen neobľomnost, jež sice nepřipouští ústupky, ale také nemá iniciativní řešení problémů, jež nám visí na krku už více než deset let. Tento druh amerického tisku také učinil poctivý pokus pochopit chování maďarských uprchlíků během Mikojaanovy návštěvy. Na štěstí se neptal, proč se demonstraci nezúčastnili uprchlíci z jiných středů a východoevropských zemí. Byla by to otázka trapná, a kdo by se pokusil na ni odpovědět za uprchlíky československé, musel by konstatovat "přizrozenou smrt" naší veřejné exilové činnosti.

Různí zahraničně-političtí odborníci Spojených států se ještě dnes táží, proč vlastně Mikojaan do Ameriky jel, a co

měl za láben. Je zřejmé, že to nebyla dovolená. Chtěl poznat skutečnou Ameriku? To už je pravidelpodobnější. Proč by jinak vyhledával novodobé tájstřední hostince podél dálnic, předměstské velkoproděny koloniálního zboží — a obchodní domy New Yorku a Chicaga? Ovšem proto, aby je viděl na vlastní oči, ale také jistě proto, aby byl viděn obvyčejným člověkem, aby zapustilo kořeny jedno z jeho propagačních hesel: "vždyť já také jsem člověk jako vy. Nevjednával-li o finanční půjčce — a patrně ne — proč tolik schůzek s bankéři Wall Streetu? Jedna teorie, potvrzená jeho prohlášením po návratu do Moskvy, praví, že se pokoušel vrazit klín mezi vedení amerického průmyslu a obchodu, který si prý přeje rozřízní obchodních styků se Sovětským svazem, a americký státní departament, který obchodování tak zvané strategickým zbožím neústupně brání.

My se také ptáme, jaké asi budou následky Mikojaanovy návštěvy. Nepřipisujeme příliš moc váhy jeho prohlášení ve Washingtonu, že studená válka nemůže pokračovat a zbývají dvě alternativy: sblížení anebo válka skutečná, atomová. To, myslíme, bylo jednou za celou návštěvu, co mu selhalo nervy. Je nám však líto, že — pokud je známo — americká vláda se nepřipravila na rozhovory s vysokým představitelem Sovětského Svazu ničím jiným, než opakováním posice desetiletí, že z úst Dulles nebo prezidenta Eisenhowera nevyšel nový konkrétní návrh na řešení německé — a tudíž středoevropské — situace, jakýkoli návrh, který by dokázal, že západní zahraniční politika je živá, účinná a kdykoli hotova potýkat se s mezinárodním komunismem na novém poli. Stagnace střední Evropy nepřelžlá.

Byly i jiné laby v americkém tisku: Mikojaan při vůbec neměl do Ameriky poslat. Nejsme v zásadě proti návštěvám tohoto druhu. Je to druh koexistence, který nakonec může mít značnou cenu, pokud takový Mikojaan, za prvé, bude poctivý vůči sobě samému a přizná si vše, co viděl, a za druhé, bude poctivý vůči ostatním členům moskevského politbyra a řekne jim vše, co viděl. Podal-li se takto odstranit něco z mlhy neustálosti, v níž se dosud rodila všechna větší rozhodnutí mezinárodního komunismu, a vstoupil do možná sovětských vědů skutečný obraz Ameriky, pak už jen proto Mikojaanova návštěva stála za to. Připouštíme však, že to je možná příliš velká naděje. —IZ—

0 vztah k domovu

Pavel Berka

V básni *Pramen* napsal brněnský básník Jan Skácel: "Vždyť vnitru země, jak v každém z nás, hladina stoupá, hladina čisté spodní vody." Snad je to právě průzračnost tohoto spodního pramene v intelektuálně-uměleckém životě Československa, jež způsobuje zmatky v názorech exilu na domov. Pokud bylo pro exilové myšlení příznačné to, že je ovládala různá politická přání, většina představitelů zahraniční akce toužila v domácí hladině čisté spodní vody spatřit svůj vlastní obraz. Tato víse byla časem vystřídána jinými mincemi, spouštěnými do studny přání: aby se u nás, jako u Maďarů, "něco dělo", aby se u nás projevovaly tytéž revisionistické tendence jako v Polsku. Zdá se, že nedostatek realismu je typický pro zahraniční pohled na Československo.

My ovšem víme, že spodní hladina se musí vzdouvat, neboť je historickou zákonitostí, že i komunismus zplodí svého Otesánka, který jej pozře. Avšak zde, v zahraničí, se různíme v názoru na to, jak zasahovat do historie, abychom ji uspíšili. Mnoho záleží na tom, jakou váhu kdo přikládá zahraniční a jakou domácí práci.

Od té doby, co se americká liberální politika vůči porobeným zemím změnila v postoj bedlivého sledování sebeosvobozovacího úsilí, exilové intelektuály kladou pochopitelně stále větší důraz na vývoj doma. Tak se vytvořila jakási názorová škola, která spatřuje klíč k domácí situaci ve štěpení ústřední moci komunismu. V Maďarsku, praví tyto lidé, se prokázalo, že rozpolcený režim lze zvrátit. K rozpolcení dochází, jakmile se skální komunisté dostanou do konfliktu s reformujícími komunisty. Odtud vy-

plyvá snaha této skupiny podpořit revisi, revisionismus, zvenčí.

Je jiná škola — tradiční, dalo by se říci — jež projevuje sklon k zachování "politické čistoty" a uzavírá se tudíž jakémukoli rozhovoru a styku s domácími intelektuály. Domnívá se, že tak zvaným zásadním postojem nejlépe poslouží "věci". Věda a umění, jež se rodí v dnešním Československu, jsou pro tuto názorovou školu téměř nežádoucími produkty, protože ji komplikují její "boj". Podobný postoj zaujímá také krajní politická praxe v exilu. Vedle toho lze v zahraničním kulturním tisku sledovat snahu o napodobení příkladu polského exilu v utváření vztahu k domovu: založit reprezentativní kulturní časopis, v němž by zahraniční inteligence svou tvorbu tlumočila své poselství domů. Odišnost našeho postavení je přímo palčivě zřejmá: — nedostatek hodnotné tvorby.

Snad největší potíží těchto škol v chápání domova je to, že si vykonstruovaly techniku postoje, aniž by napřed porozuměly tomu, co se v Československu děje. Tak na příklad revisionismus má nepochybně svůj význam v Polsku a měl jej v Maďarsku. U nás skutečný revisionismus téměř neexistuje a šlám se, jestliže si jeho důležitost u nás namlouváme. To, co pražské politbyro z důvodů konformní pohodlnosti nazývá revisionismem, je většinou zcela obyčejný ne-komunismus a ne-marxismus. Je množství dokladů o tom, že intelektuální myšlení v republice se nese tímto nekomunistickým směrem, který — a to podtrhujeme — nemusí být vždy bojovně protirežimní. Má to své přirozené kořeny: myšlenkové uvolnění z roku 1956 bylo několika

režimními zásahy poměrně brzy zastaveno. Přitom si však drtivá většina všech tvůrčích duchů, včetně mnohých komunistů, zřejmě řekla, že tedy politiky se projevovat nebudou, protože ani nemohou, že si však vytvoří vlastní, intelektuálně-tvůrčí, nezávislou základnu. Dnes vidíme důsledky: jsme svědky toho, že téměř vše, co ideové a umělecky v Československu stojí za řeč, je nekomunistické. Má to politiky sice malou revisionistickou hodnotu, ale zato se tím smělí nezávisle orientovaní kvádři nové inteligence, jejichž tíha se časem stejně musí politicky projevit.

V Polsku a v Maďarsku začali "táni" prosazovat komunisté, kteří věřili, že komunismus lze zachránit revisi. Tyto tendence byly v Maďarsku zlikvidovány a v Polsku se rýsuje možnost těchto konce. U nás jde o něco zcela jiného: málokdo cítí potřebu upírat politbyru právo na marx-leninský patent. Zato však třeba 480 mladých malířů a sochařů vystavuje v Brně modernistická díla, přebíhá surrealismem, kubismem a abstrakcí. To není revise. Podobně nejsou revisionisty umělecké školy, jež se prosadily, jako Máj 1957, Skupina Mikuláša Galandru, mladí kolem Května, Mladé tvorby, ostravští, brněnsí, "všední poesie" — protože prostě nechťíji revidovat. Můžeme si to vysvětlit, jak chceme: buď že je jim komunismus lhostejný (jak režim tvrdí o řadě mladých intelektuálů a vytvářníků); nebo že zápas mezi dvěma světy nepokládají za svůj, protože ani Západ ani Východ se jim beze zbytku nelíbí, přitom však nevěří, že svět komunismu sám ze sebe zrodí něco lepšího.

Tato "neúčastnost" — téměř nehruvského ražení — je podložena poměrně dosti častými zprávami z domova, a má pro nás pochopitelně převažující význam. Znamená, že exil, pokud uplývá na tradičním myšlení, neporozumí nové čs. inteligenci doma, a ona že jí nerozumí jemu; že exil jako hlasatel obrácení komunistů rozhovorem nerozumí za-

se tomu, ož domácí inteligenci jde, a pomíjí její skutečné ambice. Neboť ož jde této dnos již vlivné a silné vrstvě českých a slovenských intelektuálů? Z toho, co sami píší, a z toho, co o nich píše režim, lze zrekonstruovat asi takovýto program: nová intelektuální generace v Československu je filosoficky nemarxistická; odmítá třídní boj, protože se bojí světového konfliktu; tím se však nestává revisionistickou, neboť i křesťanství je proti třídnímu boji; v důsledku tedynová čs. inteligence odmítá zaujmout stranu, je nadstraničká i politicky (vzdor četným legitimacím); hájí člověka — chudého (v tom je sociální) a poníženého (v tom je proti vrchnosti); hájí člověka vsu-

de na světě — v tom je humanistická a všelidská; tím, že takto vyznává své přesvědčení vůči režimu, požaduje svobodu. Zůstane nepochybně hlavním účelem zahraniční akce, aby jako součást sil svobodného světa vedla zápas s komunismem. Pokud si však zahraniční akce osobuje právo hovořit jménem společného národního úsilí, je třeba, aby velmi pozorně naslouchala pulsu domácí myšlenkové orientace. Není nic snazšího než si v zahraničí vymyslet koncepci o domově. Není nic těžšího než si přiznat omyl. Snad podrobněji naslouchala pulsu domácí myšlenkové orientace tisku o myšlenkovém vývoji doma by četným omylům mohlo zabránit.

ce. Nyní přednášel nám zase o lidu, o třídním boji a o Visarionovičovi Stalinovi, kterak z lidu vyšel. Musel jsem se smát při vyučování, a tak mi dal soudruh ředitel špatnou známku z mravů. To byla má první politická zkušenost. Ostatní spolužáci se nasmáli. Dnes je soudruh ředitel funkcionářem strany a krajským tajemníkem.

V roce 1945 jsem si kreslil sovětské vojáčky, tanky a rudou hvězdu a kremelský orloj. V roce 1946 jsem si kupoval knížky o marxismu a materialismu v ústředním sekretariátu strany na Příkopěch a hlal jsem je s nadšením. Tenkrát jsem si ještě neuvědomoval, že jsem poloburžoasní původu a že jsem proto potenciálně nebezpečný. — Můj otec zemřel před válkou, byl jsem tedy o tu buržoasní výchovu ošizen, matka byla v práci a neměla na mne čas. A tak zbyl jen ten buržoasní původ a útlé knížky o marxismu-leninismu, kterému má matka nerozuměla.

Jedenáct let jsem chodil do školy a jedenáct let jsem se učil marxismu-leninismu s výbornou známkou. Sbíral jsem pilné odpady a občas jsem vystykoval z okna sovětské vlajčky. Také jsem již jako plnoletý volil. Volební plenta byla symbolická. Něco asi jako fíkový list. A takéž stejných rozměrů. Celkem mně to nevadilo. Mé mládí se rovnalo mé hlouposti. Od roku 1947 jsem si schovával pečlivě *Rudé právo*. A to užškodilo mé víře, že bílé je bílé, a černé je neměnně černé, a vše, že je rozděleno mezi tyto dvě barvy. Přišly pochyby. Pochyby o pochybách a hledání pravdy. O všem pochybovatí bylo heslo Marxe. Já začal pochybovat o komunistické pravdomluvnosti. Měl jsem schované projevy Zápotockého a Gottwalda před rokem 1948 a poznal jsem, že klamali lid a lhali. Měl jsem schovaný článek, kde před úmorem slibovalí právní jistotu a blahobyt maloživnostníkům. Řekl jsem si, když někdo ve jménu takovéhle otevřeně lhal, jak mám rozemnat, zda nelže i nyní? Málem jsem

ZPOVĚĎ DÍTĚTE SVÉHO VĚKU

Často se v zahraničí píše o mladé generaci, která za Železnou oponou odolává náporu komunistické indoktrinace. Dnes tedy předkládáme čtenářům jakési životopisné poznámky, psané mladým čs. uroplíkem — lékařem. Nedávno se dostal do Spojených států. Chceme upozornit nejen na obsah jeho zpovědi, ale také na způsob, jakým ji podal: jeho styl je headžáním důkazem toho, jak komunistická dialektika vyvolává protiklad i v myšlení těch, kdo nemali možnost se vyvíjet v duchovním a intelektuálním spojení se svobodným světem.

Nejhlubší kniha, která mi nejvíce pověděla o lidské povaze, byla sbírka odpovědí na anketu *Proč miluji své povolání*. Přál bych si, aby byla napsána také kniha *Proč nejsem komunist*. Já vám mohu povědět svou historii. Odešel jsem z vlasti před rokem. Učinil jsem to po zrale- lém uvědomění. Nejsem dobrodruh a nešel jsem hledat romantiku ani bohatství. Trochu jsem se bál, ale nyní již to mám všechno za sebou. Odešel jsem z vlasti, ale nezahynul jsem proto, jak se nutně stával v bujně fantasii pana Otčenáška. O mně by komunisté jistě nenatočili odstrašující film. Nežiji v prepychu, ale také ne v bídě. Komunisté říkají, že jsem utečenec, a pro násšince na Západě jsem exulant. Ne- připadám si proto ani jako Komen- ský ani jako zločinec. Neutíkal jsem před trestem. Kdybyste se mě ze- ptali, proč jsem odešel, upadl bych asi poněkud do rozpaků. Je to jako

když se zeptáte hlavního hrdiny po rozvodovém řízení: "Proč jste se vlastně rozvedl?" Myslím, že v takových případech přispěchá na po- moc právnická fráze. I já bych mohl říci: Z nepřekonatelného od- poru. Když skončila válka, byl jsem na prahu puberty. Přišla svoboda a všechno se kolem mě změnilo. I pan ředitel naší školy. Pan ředitel se stal soudruhem ředitelem. A náš soudruh ředitel měl vždy blízko a lidu. Z lidu vyšel a už se tam ni- kdy nevrátil. Vzpomínám si, jak nás všechny dojímal, jak krásně mohl hovořit o lidu on, orátor ho- mouný na fímáckých klasicích. Vzpomínám si na jeho proslovy v přepl- něné tělocvičně o Hitlerových naze- nínách, když hovořil, kterak Adolf Hitler z lidu vyšel — také o na- cionálním socialismu moc hezky ho- vořil. Socialismus je prostě dobrá věc pro lid, tvrdil za války i po vál-

se dostal do kriminálu, když jsem na jedné schůzi citoval, co řekl kdysi Gottwald. V roce 1950 jsem již komunismus nevěřil. A po ma-darské revoluci jsem je začal nenávidět. Pro jejich hloupost o lži a tyranii.

Když v Budapešti masy lidí vyšly do ulic, naši komunisté byli první den zmatení. Pak však přišlo shora spásné a kouzelné slovo, které dialekticky vysvobodilo komunisty ze zajetí jejich vlastního učení. Demonstranti na ulicích, to není lid, je to lůza. Protože slovo lůza pro lid vymysleli antičtí feudálové, museli soudruzi dodat na odlišení: fa-nastická lůza. Zaplat' pánbůh za fa-sism, mohli zvolat komunističtí propagandisté.

V těchto letech jsem si ověřil, jak je nebezpečné mít dobrou paměť. Komunisté počítají s procesem zapominání. Poznal jsem osobně mnoho komunistů a mnozí byli mými přáteli. Ale pozoroval jsem také jedno: že žijí v jakémsi pokyněném světě, odtrženém od běžného citového lidu, v jakési neviditelné izolaci, v jakémisi duchovním ghetu. Mnohý komunista za celý život nepřekročí tento práh odloučenosti. Jakmile přijde do společnosti nekomunistů, rázem všichni jaksi bezděčně změní své reakce, často i předmět roz-hovoru. A táže-li se komunista přímo, dostane takové odpovědi, jaké chce slyšet, a nikdy nenahlédne do nitra druhého člověka. Národ je rozdělen v jakési dvě kasty. I mezi komunisty je mnoho neupřímnosti. I v morálce komunisty je tato duplicita. Marně komunisté přika-zují neodtrhovat se od mas, marně flagelantsky snaží vyhnat ze sebe ty "zbytky buržoasní vědomí". A přiroda vyhnaná dveřmi se vrací oknem, jak pravil Goethe.

Klement Gottwald mne zklamal — protože měl ve všech knihkupect-vích v Praze otevřený účet, což anti-ku zachycoval všehny — do antikv-kvatiaru — prodané detektivky. Mi-nistr Kabeš psal knihu "Proslavy k nicotnu", knihu plnou mystiky, místo aby psal proslavy k lidem.

A jiní komunisté se za vylétů do Francie opájeli tím, co doma zaka-zovali. Dcera redaktora *Teorby* Ba-reše dostávala buržoasní výchovu v Anglii, a o Stalinovi jsem se do-četl, že miluje hollywoodské filmy. I doma se komunisté stávali ma-těřáky, snícími a strádajícími na Spartaku.

To však bylo dovoleno pouze pro vyvolené. My mladí jsme si často připadali jak za živa pohřbeni v kremelském mauzeolu s nezapome-nutelným výhledem na mumifikova-ného Lenina a velkého Stalina. Ne-bo jako v lidovém krematoriu, kde se krásné a mnoho řeční, oceňují se zásluhy, a pak vás zpopelní. A to bezplatně.

Tato metafora vyvolává vzpomínku na můj pobyt v Sovětském svazu. Stalin měl již prokvetlý vous a ani byste nevěřili, že nedávno umřel. Sovětský lid byl milý a pohostinný a ruský balet úchvatný. Vzpomínám na zamrzlou leningradskou Něvu a roztomilé děti vedené učitelkou, v kapucích a kožíškách, podobající se kulíčkám ze světa malíře Trnky. Ale nebyl to jen balet a děti, co nás chytlo za srdce. Byli to žebrá-ci. Žel, že neměli jsme dost rublů, abychom podarovali všechny ty, kte-ří nás prosili o almužnu. A v Le-ningradě a v Kijevě byla celá fádka, i na nádražích, na cestách a železnicích. V kostelích lidé lhalí zcernalé ikony a prosili Boha na chrámové podlaží. Téměř všichni naši komunisté se vraceli zrcení tím, co viděli, a ptali se sami se-be: "Co říci doma? A co na schů-zích?" A do srdce se vkrádala ne-víra a pochyby.

Deprese byla všeobecná, když jsme v Rusku viděli zubožený venkovský lid, ubohé kolchozní trhy, vše špa-navé a otrhané, jako před 30 lety. Ten pohled nevymazal ze srdce po-hled na neony a moskevské mrako-drapy. Vždy jsem miloval Rusko. I nyní je miluji. Opakoval jsem si s Paulem Morandem — Rusko ro-zumem nezachytíš, Rusko musíš cí-tit. Byl jsem nešťastný a všichni

jáme cítili — zde je něco nevysvět-leného, něco nedobrého. Jen jedna moudrá hlava to rozřešila typicky komunistickým způsobem: My jsme nebyli na ten zájezd dosti politicky připraveni.

Boží prostoto propagandistů! My asi skutečně jsme byli zatíženi bur-žoasní posedlostí po objektivitě a nepartijním přístupem k faktům. Ta cesta byla skutečnou Majakov-ského studenou sprchou a bylo nám obtížné potlačit úsměv, když jsme pak slyšeli kázat na schůzích doma: "Sovětský svaz náš vzor". — Chruščov si dal za úkol dohonit USA. Kdypak dohání naši repu-bliku?

Jen jednou jsem potkal člověka, kte-rý uvěřil na sto procent všemu, co četl v komunistickém tisku. O ráji, kde zitra znamená věra kde je ma-mutí pšenice, krávy mají mamutí ve-mena, kde se bába Lepešná omlazuje antidegenerativním elixírem deno-denně a kde vyrůstá socialistický nadčlověk. I rozhodl se emigrovat do SSSR. Vláda mu však nedala povolení a tak tento Don Quijote našeho tisku přešel státní hranici rovnou do Sovětského svazu. V ráji jej strčili do výchovného koncen-tráku, a když jej po několika le-tech propustili, vážil 40 kg. Dnes je na léčení v psychiatrickém útul-ku.

Já nyní mám vzácnou možnost po-zorovat, jak komunisté fíkají, ame-rický způsob života. A hodnocení je srovnávání. Předně mě v Americe zarazilo, že tu nejsou páskové, jak je vysnili komunističtí propagan-disté z *Krokodýla* a *Dikobrazu*. V sovětském svazu jsem pásky viděl. Procházel jsem v Moskvě kolem Vel-kého divadla v tepláček českoslo-venské výroby, které jim připadaly asi moc západnické. Tak si myslím, že ramena do flásky, roury a frav-ky je něco typického pro část mlá-deže, na které komunističtí vcho-vatele zkoušejí svůj reformátorský um. Snaž nepřehánám. Ale jistě je, že každý vysokoškolský profesor v Československu potvrdí, že na vy-sokou školu přicházejí každým ro-

kem studenti s menšími a menšími vědomostmi. A zeptejte se důstojníků při odvedech, jak vypadá ona "nová mládež Gottwaldova". Sám jsem to viděl. Nehledě k tomu, že si kadrovák stěžoval, že třetina má za sebou trestní činnost nebo někoho z rodiny zavrženého, a že politická apatie mládeže je všeobecná.

Všude je chleba o dvou kůrkách. Zde v USA jde však můžete jíst v klidu a v jistotě. Zde můžete svůj život plánovat. Žádné postranní záahy a prověrky. Žádné denunce domovníků, žádné domovní knihy a povinné nošení občanských legiti-

mací, žádné kádrování, žádné strach a žádné shrbený hřbet před nadřízenými. Zde platí: Já pán — ty pán. Morálka je zde jistě zdravější a méně dekadentní než u nás doma. Nikdo vás nenutí podepisovat petice, oslavovat svou vládnoucí třídu a prezidenta a nikdo nestrká nos do vašeho soukromí, způsobu zábavy, výchovy dětí a oblábků. Mnohé se zde nově přichozím nemusí líbit, ale to kladně převažuje.

To, co jsem tu psal, byla zpráva dítěte svého věku. Za svou zkušenost jsem zaplatil svou cenu — odloučením od vlasti.

Václav Staněk

ZBABĚLCI

Konec roku 1958 vyšel v Praze — v nakladatelství Československý spisovatel — román Josefa Skvoreckého *Zbabělci*. Je to brilantní kniha — jak i režimní kritika rozpoznala — psaná se zrůcností amerických novelistů. Nás zaujala především tím, že v Čechách se objevil talent, který s úžasnou dovedností vykreslil podobu těch, jimž se na Západě říká the beat generation, a těch, jimž lze u nás říci: generace, které již odzvonilo. Kdyby měl Skvorecký možnost rozvinout své spisovatelské nadání, stal by se z něho druhý Osborne. Zatím, bohužel, se na druhé sypě hnív hradeckých paností: je zván prašivým kotětem a tvůrcem buržoasního hlusu.

Zbabělci popisují osm dní konce druhé světové války očima "zlaté mládeže" východočeského maloměstka. Vypukává pražská květnová revoluce, o jejíž zbytečnosti jsou lidé vesměs přesvědčeni, a dva mladíci o ní debatují: "Posloucheš Prahu? — Jo. — A co tomu říkáš? — No, to je žrádlo. — Že? To, čee, nemůj milí, ani ve Varšavě, ani v Paříži. — aby si vysílali revoluci rozhlasem . . ." Tím neuvěřitelně a revoluční, kterou řečnou pokládá za nedotknutelnou, je jen jediný z projevů nenávisti k jirým "iscariotům hodnotám". První spisovatel o příchodu ruské fronty: "Všichni se chystali, hodinky s docrskama, aby zalezli do sklepů a přežili to. Měli stejné v hlavách všelijaké představy. O Rusárech a zaslíbenosti a tak." Na jiném místě naleznou mladíci mrtvého sovětského vojína, v jehož kap-

se jsou hodinky a plnicí tužka. Bavi se o tom, zda je pravda, že sovětské kradou civilistům hodinky. A ke konci knihy, kdy místní maloměstské veličiny zdraví Rudou armádu na náměstí, je tato pasáž: "At' žije svobodná Československá republika!" Ozval se divoký potlesk. Prudivý však počkal a pak zvolal: "At' žije prezident Beneš a maršál Stalin!" Potlesk trval ještě déle. Když se uklidnil, nasačil Prudivý nejvyšším otu a zařval: "At' žije náš velký slovanský spojenc Esceser!" "Jen se neposer", řekl Hlaryk tlumeně za mnou, "ty pupkoune pupkounoviči" . . .

Ač režimní kritika vytýká autorovi, že v knize idealizuje pásky, jsou to nepochybně tyto pasáže, jež ji vyvádějí z míry. Podobně jako Boris Pasternak v *R. Zivogori*, i Skvorecký nechává románové postavy zcela volně vyjadřovat je jejich názory. Tak na příklad hlavní hrdina knihy — Danny — takto roznímá nad žebřítky, vezoucími Rudou armádu: "Tohle všechno se hualo mámo má já byl pro to ztracen. Věděl jsem, že v budoucnu vítat a řečnit a že lidé budou nadšeně do komunismu a já že budu loyální. Neměl jsem nic proti komunismu. Neměl jsem nic proti němu, douk jsem mohl hrát v jazzu na saxofon a divat se na holky. Věděl jsem, že v těchtole lidech, co sedí na bryčkách, co ted' začínou zakládat strana a studovat Marxu a Engelse a Lenina a to všechno, je hlá. Prahlí po vědění. Znal jsem je už z továry, z debat na záchodě,

napínaly je moje kecý o sluneční soustavě a o galaxiích a o Apollinariovi a amerických dějinách. Byl v nich hlá po věcech, kterým já byl přejedený. Ve mně bylo něco jiného. Mílnost a předkové a samozřejmě gramotnost už po mnoho generaci a celkem pohodlí a luxus. Bylo to zajímavé, čist o nich. O hládu po vzdělání a o boji za lepší život. Nakonec to bylo jen zajímavé a bylo to mimo. Já měl vzdělání a všichni je tu měli, a pohodlí a civilisaci. Konec konců vzdělání bylo jen důležitá samozřejmost jako třeba železnice a aspirín . . ."

A nad bryčkami s rudoarméjci vede Danny takovýto rozhovor s anglickými zajatci (zkrát je psán v angličtině). "They look wild", řekl Siddell. "They do" řekl jsem. "Tell me, Danny, "řekl Siddell, "jste rád, že tu jsou Rusové, nebo byste měl radši Angličany?" "To vite, že bych měl radši Angličany", řekl jsem, ale najednou jsem nevěděl, jak byl Bůh nade mnou, najednou jsem nevěděl. "Ale oni jsou tu. To se nedá změnit", řekl jsem. "I guess you're right. It can't be changed", řekl Siddell.

Skvorecký podal profil mladých lidí — kteří byli nekomunisty, protože nebyli ničím. Profil individualistů, pohrdajících politikou. Z cyniků se stávají hrdinové, když jde do tuhého, pomohou Rusům v boji s Němci, udají však falešná jména, když si je zapisují pro významání. Nestojí o ně. Jakmile je po všem, odcházejí do svého života, plného apatie k "velkým idejím". Tyto charaktery vystihl autor mistrovsky a ne-tendencí, i když pásky ironizuje. Ale na druhé straně se s nimi nevyrovnává, kniha tyto mladé cyniky nepřeféřla v nadšené "hudoavate socialismu". Zbůstávají tím, čím byli — the beat generation.

Stejně znamenitá je charakteristika generace, které odzvonilo: vlastencův maloměstský, kteří si v kritických dobách groteskně hráli na vojáky. Páni ředitelé a obstaráři bratři důstojníci, žalostně ztracení v norečném světě, nechápající, o čem kolenní jde, selhávající, když jde do tuhého. Větší část knihy je vlastně pronikavou kritikou tohoto hura-vlastencství. Ctěná se pitomí citi neslyší: přilíží dohře totiz poznává, že na tyto vlastnosti začla také československá demokracie, když o tři léta později šlo o všechno. Jestliže někdo ještě zajímá analyza Února 1948 a proč se to všechno stalo, necht' si přečte *Zbabělce*. Leros se tam doví.

—pb—

Český jazz: Karel Krautgartner

Rozhovor, který reprodukuje, byl původně otištěn v pražském časopise Kultura 58. Rozmíluval redaktor s Karlem Krautgartnerem, jedním z nejprednějších soudobých reprezentantů české jazzové hudby.

Red: Co je to vlastně jazz?

KK: To se ještě nikomu nepodařilo definovat. Největší nespáz, alespoň u nás, je v tom, že všechno, co není dechovka nebo filharmonie, je jazz. Někteří hrají tango a waltz a říkají si jazzový orchestr. Všude, kde jsme byli v cizině, si už rozdělili zábavnou hudbu na dvě oblasti: na jazz a na hudbu tanečně-spotřební, abych užil termínu, který mě právě napadl.

Red: V čem je hlavní rozdíl mezi těmito oblastmi?

KK: Jazz je hudba, která vyžaduje kumštýře a jeho nezištnou lásku bez komerčních úmyslů. Jazz je hudba, kde jsou především zapotřebí tvůrčí schopnosti, schopnost improvizace na dané téma, což v oblasti taneční hudby být nemusí, ba dokonce je to často nežádoucí. Je to něco podobného jako kadence u klasičeských tvůrců: ten, kdo ji hrál, si ji přizpůsoboval podle své inspirace a schopnosti. Já bych to řekl asi takto: Zahrajeli Louis Armstrong sólo na trubku, pak je to jazz, zahrájeli totéž sólo po něm někdo druhý podle přesného záznamu, pak už je velmi sporné, jde-li o jazz.

Red: To by tedy prakticky znamenalo, že v jazzu není možné zahrát jednu a tutéž skladbu dvakrát stejně.

KK: Přesně to jsem chtěl povědět. V jazzu záleží nejvíce na invenci hráče, který hraje právě sólo. Tím bych si troufal vysvětlit i onuskučnost, která je mnoha kritikům nepochopitelná, že lidé táhnou tento invenční jazz, zatím co orchestre

odehrávající noty zanechává publikum chladné . . .

Red: Napadá mi takové srovnání s dvěma řečníky: jeden čte svůj projev — třeba zajímavý svou látkou — a posluchači usínají, druhý formuluje z hlavy a posluchači mu visí na rtech.

KK: Doslova souhlasím, sám jsem měl podobné zážitky a v jazzu je to na chlup tak. Při správném jazzu se přenáší na posluchače tvůrčí náplň, ta radost z muzicirování i ono vědomí, že hra, kterou slyší, nemůže být už nikdy v takové podobě opakována . . .

Red: Chcete říci, že jazz může pro svou bezprostřednost být nejlépe hudbou šťastných?

KK: Myslím si, že jsou v něm skryty takové možnosti.

Red: Když už jste nasadil tato písná měřítka, nechtěl byste mi povědět, co si myslíte o jazzu v Československu?

KK: Myslím, že až na čestné výjimky se u nás jazz prakticky nehraje. Vzniká jenom ojediněle v těch tanečních orchestrech, kde některý ze sólistů improvizuje. Totiž: dochází tu k záměně pojmů. — Za jazz se často vydávají skladby, které jazzem nejsou a ani jím nikdy být nechtěly. Je jasné, že tento stav je na škodu právě jazzu.

Red: Když tu tedy jazz vlastně není, je tu taneční hudba. Snad by nebylo od věci, kdybyste řekl své stanovisko k jejímu stavu.

KK: V zásadě myslím, že taneční hudba získává všude tam, kde se přibližuje dobré jazzové hudbě, a

naopak ztrácí tam, kde se dostává až k pochybným oblastem různých intermezů a charakteristických skladeb. Máme samozřejmě zájem na tom, aby naše taneční hudba byla vždy co nejlepší — vždyť má nesmírnou společenskou působivost. Domnívám se, že u taneční písně především záleží na vkusném textu. To se už mnohokrát řeklo, ale myslím, že pořád ještě ne dost důrazně. Taneční píseň obyčejně padá s textem. A u skladeb bez textu, u tak zvaných orchestrálek, tím více záleží na jejich přiblížení se dobrému jazzu. Na štěstí už máme dnes dost dobrých vlastních skladeb a nejsme odkázáni na cizinu. To bych chtěl říci hlavně těm, kteří stále sní o nové české taneční tvorbě. Vždyť my ji leckde už máme! Abychom ji však mohli skutečně slyšet jako českou, to bychom ji museli poslouchat z jiného úhlu, z větší dálky. Je to jako s Ježkem, o jehož genialitě a českosti není pochyb: sám přiznává, že se inspiroval z desek a že jeho styl je blízký stylu tehdejších světových orchestrů. A přesto cítíme dnes jasně jeho českost. Proto říkáme: nevolejte po české, ale po dobré a vkusné taneční hudbě, českost se projeví sama, vždyť to děláme my a ne Indíáni.

Red: Kdo myslíte, že dnes je u nás nejlíší jazzu?

KK: Studio 5, kvintet, který se skládá z členů mého bývalého orchestru. Muziciují, aniž se dali ovlivnit existenčními starostmi.

Red: Promiňte indistkretnost. Proč jste vlastně rozpustil svůj orchestr?

KK: Pochopil jsem, že by to byla pro mne slepá ulička. Podívejte se, byl jsem deset let u Vlachů a mohl jsem tam být dožít. Když jsem odcházel, říkali o mně lidé, že jsem blázen. A pak jsem měl vlastní kapelu. Letos 30. března jsem řekl chlapcům: Zejtra je 31., do konce června budeme hrát a pak jdu od toho; každý má čtvrt roku čas, tak žádné tragédie. A zase si lidé ří-

kali, že jsem blázen. Jenže umění se nedá dělat ve vyběhaných dráhách. Hrajeme den po dni, večer po večeru, ani nám plátky neoschnou, kapela hraje při pouti na Řípu, na estrádách, v televizi, v rozhlasu, v kavárně, na deskách a už jsme byli tam, kde jsme nechtěli být. Na kumst nezbyl čas. Nelze bohat stále dokola. Chci dál. — A možná, že jsem opravdu blázen.”

V interview pravil Karel Krautgartner, co dělá nyní: “Ted” jsem doma a píšu, až se práší. Komponuji, aranžuji . . . a sním. Zdá se mi o orchestru, který by nemusel hrát každý večer v kavárně, který by nedoprovázel všechny estrády, ale který by mohl zato experimentovat a hrát na skutečných koncertech skutečné jazzové hudby.”

Společný evropský trh

Zdeněk Kráčmar

Dne 1. ledna 1959 se stal skutkem dávno oznamovaný a cla zrušující evropský “společný trh”. Šest států — Francie, Západní Německo, Itálie, Belgie, Holandsko a Lucembursko — uzavřelo nekomplikovanější a nejdelší smlouvu, jaká byla kdy napsána o vytvoření společného volného trhu, mezi sebou a svými devíti zámořskými državami. Smlouva obsahuje také pravidla o společném využití atomové energie v Evropě, sjednocení daní, mezd, úroků atd. Během příštích dvanácti let bude postupně mizet hraniční cůra pro cla, cestovní pasy a platební povolení pro zboží, pro občany a peníze šesti členských států. Snížení cla o 10 procent dnem 1. ledna 1959 je jen první krůček k zavedení volného trhu a snad jednou — jak se doufá — k politické jednotě.

Ačkoli pro Nassera nebo Hitlera nebylo těžké vytvořit celní unie škrtem pera, státovéda svobodného světa nemá návod, jak sloučovat státy demokratickou cestou. “Společný trh” je tedy pokus bez předchozího vzoru — nebo pokus jen těžko srovnatelný se vzorem “Evropského společenství pro uhlí a ocel” a “Beneluxu”. Účelem tohoto článku je projít především cestou, kudy šel vývoj myšlenky spojené Evropy, a jak se dotýkal Československa; dále naznačit, jaká jsou

hlavní pravidla skutečnosti “společného trhu”; a konečně nadhodit otázku ostatních států Evropy, stojících mimo skupinu “Šesti”.

* * *

Historie evropské myšlenky je úzce spjata s kosmopolitickou postavou Richarda Coudenhove-Kalergi, který celý svůj život a nezměrnou práci zasvětil sblížení evropských národů. Po první světové válce založil hnutí Panevropa a od té doby se střídalým úspěchem propagoval tyto snahy získávaje veřejné mínění a hlavně mínění státníků ve všech částech Evropy. Dnes, kdy konečně první krok ke spojené Evropě byl učiněn, Coudenhove odešel do ústraní, zůstáváje společně s Winstonem Churchilllem čestným předsedou Evropského hnutí. Přenechal tak pole horlivým federalistům a politikům, spěchajícím nyní všude o překot, aby myšlenky federace vtělili do svých politických programů.

Coudenhove jako by byl předurčen, aby inspiroval tento dějinný vývoj. Jeho matka byla Japonka, otec Rakusan, dědeček Francouz, babička Ruska, spřízněn se starými rody v Anglii, Španělsku a na Blízkém východě — a k tomu všemu měl ještě československé státní občanství. Do Čech se také občas vracel

na svůj zámek u Domažlic, kde napsal některé své knihy a přečetné články pro časopis Panevropy. V době mezi dvěma válkami uspořádal kongresy Panevropy ve Vídni, Paříži a Ženevě. Podarilo se mu získat evropské státníky do té míry, že Společnost národů v Ženevě, na iniciativu Briánovu a Stressemannovu — projednávala možnost evropské celní unie na počátku agentury roku 1929.

T. G. Masaryk rád rozprávěl s Coudenhovem o sjednocení Evropy a o filosofii evropských dějin a poskytoval mu záštitu při jeho cestách a návštěvách evropských osobností veřejného života. Avšak aby se Masaryk, tehdy sedmdesátiletý, sám pustil ze všech sil do takového cíle, to by musel být, jak tehda řekl, alespoň o čtyřicet let mladší.

Hitler byl po Stalinovi největší nepřítel Coudenhovovy koncepce spojené Evropy, a proto Coudenhove musel uniknout závazkům Spojených států. Málomocný z dnešních horlivých federalistů ví, že první nárys evropské ústavy, který slouží dnes za základ při konstrukci nadnárodních institucí ve Strasburku a jinde, byl vypracován na Newyorské univerzitě již roku 1942 pod vedením profesora evropských dějin Coudenhove-Kalergi.

V době, kdy Pearl Harbor vrhl Spojené státy do války a Američané se začali zajímat o povolené organizování světa, Coudenhove byl připraven předložit myšlenku spojené Evropy světové veřejnosti. V těsné spolupráci s Winstonem Churchilllem uspořádal čtvrtý kongres Panevropy, tentokrát v New Yorku. Winston Churchill čtyři dny před kongresem promlouval svou pověstnou řeč, v níž prohlásil Spojené státy evropské za první povolený politický cíl.

Avšak ve dnech El Alameinu, Stalingradu a amerického přístání v severní Africe, Washington odpovídal. President Roosevelt sledoval svůj “Velký plán”. Stalinovi se po-

dařilo jej přesvědčit, že Spojená Evropa by nebyla v souladu se smluvními zájmovými oblastmi v Evropě a se slibným rusko-americkým přátelstvím. Dne 13. dubna 1945 Roosevelt zemřel. President Truman sice prohlásil spojenou Evropu za svévolnou myšlenku, ale bylo již pozdě. Válka v Evropě byla již téměř skončena a propagace Spojených národů zaměstnávala všechen veřejný zájem. Největší příležitost, jakou kdy dějiny daly ke sjednocení Evropy, byla zmařena.

Přece však Coudenhovova práce v USA vedla ke konečnému úspěchu. V jedné ze svých knih, vydané roku 1950, píše: "... jeden z mála Američanů, kterého jsem získal úplně pro myšlenku sjednocení Evropy, byl John Foster Dulles. Prozřetelnost jej obdařila prozíravým odhadem politického vývoje. . . . Dobře mu pozorovatelé dnešního "společného trhu" nemohlo ujít, že to vše se děje na pozadí zahraniční politiky J. F. Dullese. Kdyby se shrnula v jedinou větu, zněla by snad takto: "Atomové tajemství bude vydáno jen skupině evropských států, které učinily neodvolatelný krok ke sjednocení." Jiné skutečnosti, jež v Evropě vedly ke "společnému trhu", jsou jednak Evropské společenství pro uhlí a ocel (dílo některých členů Panevropy, křesťanských demokratů de Gasperiho, Roberta Schumanna a K. Adenauera), dále pokus o vytvoření jednotné evropské armády, zmařený radikálním socialistou Mendesem Francem. Benelux, hospodářská unie Holandska, Belgie a Lucemburska, je na druhé straně příklad, jak se celní unie dělat nemá. Byla stavěna tak trochu od střechy: cla totiž byla zrušena úplně v první den unie bez předchozího povoleného vyrovnání hospodářských hladin. Důsledkem byl, že mnoho podniků bylo náhlou soutěží vyvráceno ze svých kofenů ve vlastním trhu. Demontrace stávkujících a nezaměstnaných proti Beneluxu byly s počátků v ulicích Amsterdamu, a později zase v Bruselu, častým zjevem. Ze to Benelux

přežil, je spíše proto, že se vyvíjel v době nebyvalé prosperity, než pro instituci samu.

* * *

Výroba v šesti zemích "společného trhu" představuje sice sotva jednu třetinu výroby ve Spojených státech, avšak průmysl v Evropě od roku 1952 roste u srovnání s Amerikou víc než dvojnásobným tempem. Zatím co blahobyt a síla Spojených států plynou z prosté skutečnosti volného trhu pro 170 milionů spotřebitelů, evropský "společný trh" připravuje svou výrobu pro přibližně stejný počet svých rovněž národních obyvatelů. Vzájemné celní přehrady pro obchod mezi "Šesti" budou odbourávány v obdobích dvanácti nebo osmnácti měsíců po 10 procentech — až zmizí úplně kolem roku 1970 — nebo mnohem dříve, jak optimisté říkají. Společný trh bude ovšem obklopen jednotným clem proti ostatnímu světu. Tento vnější tarif bude pro každý jednotlivý výrobek na úrovni aritmetického průměru cel z roku 1957. Svrchované, od národních vlád neovlivnělé správní orgány "společného trhu" jsou trojí: Parlament, Výkonný orgán a Soud. V parlamentě zasedá 142 členů v poměrném zastoupení každé země. Jsou to většinou zároveň poslanci jednotlivých národních parlamentů. Výkonný orgán je Rada šesti delegátů a Komise devíti stálých členů, dále četné výbory expertů. Soud rozhoduje o sporech mezi členskými státy a zájmovými skupinami, projednává však stížnosti každého jednotlivce, kterému by se dala újma zavedením "společného trhu".

O hlavním městě "společného trhu" se usilovně uchází každý ze "Šesti". Naděje má Brusel, nynější prozatímní sídlo Komise. Belgie slibila, že daruje pozemek pro správní budovy a výjme je z pravomoci belgického státu. De Gaulle má však o tom své mínění: je-li "společný trh" pouze unií hospodářskou, pak je to hostejná, kde je sídlo správy; avšak je-li to unie také politická,

pak hlavním městem musí být Paříž.

* * *

Kolem bloku šesti zemí "společného trhu" zůstává ostatních jedenáct evropských států, které tím ztrácejí asi třetinu svého celkového vývozu. Nadto těchto jedenáct zemí a ostatní svět budou brzy musit čelit konkurenci, přicházející ze zamerikanisované pásové výroby "společného trhu". O možnostech připojení okolních zemí bylo vedeno, jak kdosi vypočítal, jen v roce 1958 přesně 87 mezinárodních jednání — všechna však byla bezúspěšná.

Základní podmínkou členství "společného trhu" je totiž kromě otázek hospodářských také ochota vzdát se určitých suverénních práv a přizpůsobit svou strukturu daní, mezd, úroků atd. Skupina "Šesti" jsou země, které plně okusily chuť porážky a okupace za poslední světové války. Proto jsou jim podmínky lehčí než na příklad Velké Británii nebo neutrálnímu Švédsku a Svýcarsku.

Hlavní potíž je s účastí Velké Británie. Její strategie a důvody váhání jsou stále tytéž, jež způsobily, že Británie se nestala členem "Společenství pro uhlí a ocel" v roce 1957, že podporovala Mendese France při zničení plánu společné evropské armády v roce 1954, že zmařila iniciativu Briana v roce 1929. Tak by se mohlo jít zpět po 400 let do historie britské politiky rovnováhy na kontinentě. Britský ostrov sice patří k Evropě zeměpisně a kulturně, nikoliv však politicky. Británie může být buď hlavou britského imperia nebo členem nějakého nadnárodního společenství evropských států, ale stěží obojí. Každá její taková účast bude vždy nutně obsahovat prvky rozkladu pro britské impérium.

Avšak otázka je, zda Británie si může dovolit ztratit ze svých výrobců 31 procent uhlí a koksu, 27 procent kovu, 17 procent strojů, 17 procent vlny a vlněných výrobků, 15

procent chemikálií atd. Při pohledu na britskou obchodní bilanci — rozhodně ne. Ve svých návrzích na připojení k "společnému trhu" Britanie praví asi toto: My nemáme zájem na žádném politickém sjednocování a přizpůsobování se kontinentu. Avšak rádi bychom dodávali volně do země "Sesti" a jejich kolonií naše zboží, vyrobené ve Velké Británii. Zboží dovezené do Velké Británie z ostatního světa (včetně britských kolonií) by mohlo být vyloučeno z volného vstupu do země "Sesti" a proto Britanie by nepřijala jednotný vnější tarif "společného trhu". Rozhodně musí být vyloučeny z volné výměny země Británie a "Sesti" zemědělské výrobky, neboť zde musí mateřská Británie dávat přednost svým koloniím. Za to by Britanie dovolila volný vstup na svůj trh průmyslovým výrobkům země "Sesti".

Na to však odpovídá de Gaulle právem, že účastník výhod "společného trhu", který současně s uvolňováním obchodu není také ochoten přizpůsobovat hospodářskou strukturu ostatním členům, by byl spíše rušivým než jednotícím prvkem. Osvědčování, který výrobek je britský nebo cizí, zvláště při částečném zpracování v několika státech, by vyžadovalo novou, obtížnou celní kontrolu, což není v souladu se seznámením zahraničního obchodu, základním do účelem "společného trhu". Chce-li Britanie volně dodávat do kolonií "Sesti", pak musí být zrušena cla také v britských koloniích pro vývoz ze země "Sesti". Ostatně: vyloučení zemědělských výrobků z exportu Francie stejně nepřichází v úvahu.

Jak lze vidět, potřeba volného obchodu v celé Evropě je sice naléhavá, zatím však naráží na neschůdné překážky. Spojením "Sesti" byl první krok učiněn, a nadšení obyvatelstva a zvláště mládeže je takové, že snad ještě naše generace — uvidí žit hospodářsky Německo vedle Francie a Belgie tak klidně a šťastně jako žije Michigan vedle Indiany a Ohia.

Z dopisů

SPASITELÉ V TROJSKÉM KONI

Redakce Zápisků obdržela prohlášení šesti členů Zastupitelstva RSC s přáním, aby bylo uveřejněno. Činíme tak a připojujeme svůj komentář.

Rozhodnuvše se po deseti letech činnosti v exilu k aktivní spolupráci s Radou Svobodného Československa, pokládáme za nutné prohlásit toto:

Po léta jsme měli — a dosud máme — řadu vážných výhrad k činnosti a složení Rady. Pracovní výsledky Rady od jejího ustanovení v únoru 1949 nejsou uspokojivé; jméno československého exila bylo zlehčeno ve svobodném světě vnitřními, většinou osobními spory v Radě. Komunistický aparát využil těchto sporů k diskreditování exilu; velká část vedení Rady pak až do nedávna měla malý zájem o politický a zejména kulturní život šedesáti tisíc československých exulantů.

Pro budoucnost pak nejzávažnější námitkou je, že větší část vedení Rady Svobodného Československa si sjednotila podstatu soudobého ideového a mocenského zápasu ve světě, i československého místa v tomto zápasu. Jde tedy v podstatě o formulaci čl. politické akce v zahraničí a jejího programu, který ovšem nemůže být rigidní a spočívat na poznatech nebo často jen helech, která už dávno nemají vztahu ke skutečnosti mezinárodní či k situaci v Československu. Nejdůležitější se nám tu zdá být stále patrnější poznatek, že obnova trvalé svobody v Československu nejspíše bude — v souladu s příznivým vývojem mezinárodně politickým — výsledkem vnitřního samostatného úsilí národa doma.

Napomáhat tomuto úsilí, nikoli je řídit nebo reprezentovat, zdá se nám být hlavním úkolem Rady Svobodného Československa.

Svým vstupem do RCS dáváme výraz své víře, že nastává nová éra jejího života; že bude vypracován ideový i akční program; že se práce decentralizuje a navěse na existující už činnost všech exilových i krajských demokratických skupin; že se Rada vymane ze stagnace, která odradila tolik schopných a dobrých Československých od spolupráce s ní. Svou spolupráci v Radě Svobodného Československa podmínujeme možnostmi, které nám Rada dá k uskutečňování těchto cílů.

Jiří Horák

Radomír Luža

Mojmír Povolný

Emil Ransdorf

Jiří Skvor

Jaroslav Zich

Co na věci nejvíce září, je skutečnost, že šest osob pokládá za nutné vysvětlit veřejnosti, proč "rozhodnuvše se po deseti letech" vstoupili do Rady Svobodného Československa. Soudíme, že to mnoho lidí nezajímá. Dále, pokud si pamatujeme, nikdo z více než jednoho sta členů Rady tak v minulosti nečinil, neboť se jaksi předpokládalo, že každý člen se z úmyslu čestných a dobrých československých lidí na tom, čím Rada má být. Potřeba veřejné oznamky šesti panů je tedy patrně vyvolána důvody pro ně vězské osobními: vysvětlili, proč se náhle stali členy Rady, když jí po deset let v časopisech veřejně napařovali a hanili.

Zde tedy skutečně existuje jakási potřeba objasnit motivy. K tomu oni praví,

že jejich vstup neznamená ještě loyální postoj k Radě, nýbrž zatím taklo pokus přivést tuto organizaci k obrazu jejích. Zdá se tedy, že ti ze starých politiků, kteří si hodali přívětiv do Rady "mladen" posilu, privileži si otevírně trojského koně. Neboť jak jinak lze rozumět oné větě v prohlášení, že podepsaní svou spolupráci podmiňují možnostmi, které jim Rada má k uskutečňování jejích cílů. Jsou skutečně členy Rady či je Rada něco jiného a oni také něco jiného?

Je nemorální, jestliže panové, kteří se stali členy organizace, ji vzápětí veřejným prohlášením zlehčují, distancují nejen od její minulosti, ale i od její současné praxe, pokud jim nebude po

vůli. Tohle praktikovali komunisté v národní frontě, když za zády vládních usnesení „apelovali k lidu“, distancující se od vlastního členství ve vedoucím orgánu. K čemu jinému to může vésti nežli k „vnitřním, osobním sporům“ — které podepsaní tolik kritizují, a jak jim lze věřit, že odstranění těchto sporů mají na srdci? Je stejně nemorální, když pánové, kteří se do Rady dostali milostí starších politiků, jim v zápatí dávají znát, že jejich „nejzávažnější námitkou pro budoucnost“ je jakási politická imbecilita v osvobodovací koncepci dosavadních vedoucích Rady.

Psychologicky příznačná je ovšem nadutost celého prohlášení, v němž se podepsaní pokládají za jakési politické spásitele. Kdyby bývali mlčeli, lidi, které to zajímá, by si byli řekli: Rada tak ztrouchnivěla, že už i tihle se dostávají do vedení; hoši vystihli, že udeřila jejich hodina; good luck. Místo toho se představili prohlášením, jež potvrzují, že jejich politické a osobní manýry se nezmění.

— ch —

*

Vážená redakce: Otázky zachování českého jazyka a českých kulturních projevů v americkém prostředí zasluhují ještě větší pozornosti, než kolik jí bylo věnováno třemi články Zapisníku 1958. Jde totiž o to, zda jak krajani, tak nově příchozí budou s to vytvářet prostředí a podmínky, ve kterých se kultura nebude zachovávat, nýbrž *rodí*. Nestací podle mého soudu hovořit český či slovensky. Ivan Zvěřina nastolil otázku: jaká je to čeština. Dodal bych ještě, že jde o to, k čemu ta čeština bude.

První velký úkol, kterého by se téměř pedagogicky měli ujmout schopní osvětlovači a kulturní pracovníci, je překlenout propast, která leze mezi kulturními požadavky krajanického prostředí a prostředí exulantského. I zběžný pohled na krajanické časopisy, na programy divadelních spolků, na ediční praxi exilových nakladatelství prozradí, od jde. — Žánr románů, které přetiskují na pokračování krajanické noviny, je kulturní poloství minulého století. Velkoknižná, princevská a rytmišťská jsou obvykle typické postavy příběhů, psaných archaickou češtinou. O nic pokrokovější není výběr divadelních her. A přitom produkce je tak velká, že třeba v New Yorku či Chicagu od podniků do jara

nevine neděle, aby ten či onen ochotnický spolek nehrál divadlo.

Hovořitelé s redaktory krajanických časopisů o tomto problému, řeknou vám, že „čtenáři chtějí tento druh románů a her“. Začít otiskovat moderní český román by přý znamenalo ohrozit existenci listu. Podobně to dopadá s novinářským jazykem. Zpravidla jsou ve slušné češtině by přý čtenáři neporozuměli. A tak se otiskují a hrají věci, nad nimiž noví přístěhovalci do této země ohrujují nos.

Bylo by ovšem nespravedlivé, kdybychom neřekli, že stejný postoj mají starousedlí krajané k tvorbě nové. Svědčí o tom malý zájem krajanické veřejnosti i o díla našich předních spisovatelů, nemluvě vůbec o lhostejnosti k prvotním začínajících autorů. Konec konců i moderní divadlo se střetává s tímliž potíží: výborně režírovaná a zahráná hra, kterou neuvidí lejitý krajanický spolek, nemá návštěvu.

Za tohoto stavu si krajane stěžují, že „ti noví“ se k nim nedovedou přiblížit, a vidí v celkem nedaleké budoucnosti konec českého kulturního života, nepodřídí se za jistit příliv „mladé krve“. Přitom je ovšem zajímavé, že myšlenky, které v sobě mají kulturně-politickou sílu, již vařebal americký způsob života — jako na příklad ideu sokolskou, náboženské myšlenky českobratrské atd. O kulturní nelze v tomto smyslu hovořit pro jeho universalitu. Zde dochází k tomu, že kulturní úsilí krajanů se poameričtíuje: vezmete do rukou časopisy Amerického Sokola, věstníky církve, konečně i orgány bratrských spolků — a uvidíte, že polovina je psána anglicky, polovina český nebo slovensky. Což svědčí o tom, že kdyby ideja byla nevedla na kulturně tvůrčím prostředím, doveďe by žit ve své národně-kulturní čistotě.

Vzhledem k tomu, že čas nelze ani zastavit ani otočit, jediná cesta k zachování českého jazyka a kultury zde v Americe je vytvářet a systematicky nahražovat literaturu a divadlo minulého století kulturními projevy soudobými, zvedat vkus a kulturní úroveň české a slovenské veřejnosti. Jinak češství v kulturním slova smyslu zemře spolu s těmi padesátníky a šedesátníky, kteří je dnes mezi krajany udržují.

Lze se ptát, zda je vůbec možné tento kulturní průlom uskutečnit. Pochybnostem se meze nekladou. Avšak několik

věcí by mohlo pomoci. Především by mělo dojít k dohodě mezi českými nakladatelstvími, jež by měla spojit své síly finanční a technické, požádat schopné literáty o vypracování edičního programu — a publikovat dobré české knihy ve větším nákladu. Kdyby se dosáhlo tohoto „celonárodního“ programu, krajanický tisk by nepochybně dal české a slovenské knize náležitou publicitu.

Za druhé by některý orgán — snad Čs. národní rada — měla po dohodě s českými doplňovacími školami ustavit odbornou pedagogickou komisi, která by zjistila potřeby těchto škol, a učinila přelašné návrhy školním výborům, jež vyučování vydrží. To se týká jak modernisace vyučujících pomůcek, tak i na příklad soutěží, do nichž by se mohli zapojit žáci všech škol, a jež by sloužily jako pobídka k většímu zájmu o české kulturní věci u žactva i rodičů.

Za třetí by se mělo začít s osvětově-kulturním programem — snad opět po dohodě s Čs. národní radou, Sokolem a katolíky, jehož cílem by měla být jednak podpora prvních dvou projektů, jednak šíření kultury jako takové. Je zatím dosti alarmující, že na př. Společnost pro vědu a umění se nemá k životu, a že se dosti zřetelně v jejím programu neobráží právě tato potřeba kulturního života krajanické Ameriky. Má nepochybně nejméně stejnou povinnost šířit kulturu v národním životě jako ji představovat světu.

Váš Milan Václavík

*

K ŠEDESÁTINÁM Jána Smreka (prosinec 1958) napsaly bratislavské Slovenské Pohľady mimo jiné: „Je něco detského v jeho slnečnosti, v teplotě a srdečnosti smiechu nad všečným dňom človeka. Je to naivná obraznosť dietťaťa, ten závideniahodný dar, ktorý ztrácame s vekom. Uvoľňuje sa ľahúčko zo zariadení každodennosti do slobodných políh snění, do krajín za skleným vrchom a diamantovou riekou. Ona dlho umožňovala Smrekovi stavať „anjelský hrad . . . na stráži nízke pokojné fantázie“. V ňom kvitli krásne ženy a voňali ruže, alebo voňali ženy a kvitli ruže; nebo to bolo modré ako usmiate oko pána Boha; človek sa tu tešil a bol veľmi — veľmi šťastný.“

RAKETOU NA MĚSÍC

Nad Fudžijamou Zeppelin
ruší sen dřevorytů.
A už zase klouže jeho stín
po tichomořském třípytu.

Obletí zemi v triumfu,
v rekordně nízkém čase.
A jiný sníží dobu tu
a přetruhá ho zase.

Oh, starý Verne Julie,
jak vzlet tvých fantasií
pomalu dnes už malý je
na to, co lidé žijí!

Obletět zemi v týdnech dvou,
pak v jednom, potom za den —
rekordy pňdou za sebou,
jak požadavek kladeš.

Však více ještě přijde již,
když program porovnávat —
jednou se půjde ještě níž,
do hodiny jen a minut.

Podlehne prostor, vzdá se čas
náporu lidské vůle,
největší triumf čeká nás
v tom rozroženém úle,

vrcholný rekord, jaký jen
si v tichu šeptám rto:ma:
Škrtnuvše prostor, čas, noc, den,
zůstanem sedět doma.

*Rozhlásek Eduarda Basse v Lidových
Novinách 24. VIII. 1929*

Když se lidstvo nabažilo spuzníků, těch malých kulatých, pak větších, hranatých, v jejichž útrobcích pes zaznamenává na elektronickou pásku poslední tep svého srdce, dokonce i takových, jež mají roznořeny dvou sezených vagonů a na povol promlouvají hlasem presidenta Spojených států, zatoužilo podívat se zblízka na měsíc. Jednou za čtyři týdny vzdálenost mezi Zemí a jejím stříbrným společníkem na pouli vesmíru je pouhých 225.000 mil a dnešní raketa to snadno "uplave" za dva a půl dne, ovšem, pokud se strefí. Američané si vystředili na Měsíc čtyřikrát. Dvakrát se jejich raketa nemohla od země, další uplavala

asi čtvrtinu cesty na Měsíc a jedna dokonce asi 70.000 mil. Rusové to prý zkusili čtvrtinu cesty na Měsíc a jedna do jejich střela, ne na Měsíc, rovnou na Slunce! Zaostřit se na předu tak malý jako je Měsíc je partner velmi těžké.

I když tento komentář je, řekneme, žertovně neuctivý, nepochybujeme za dnešního stavu vývoje vědy o tom, že dosažení Měsíce, dokonce přistání na něm, je pouze otázkou krátké doby. Naše neuctivost — jež by snad měla být spíše smutným pokyvováním hlavy, vyvěrá ze skutečnosti, že předhánili dnes lidstvo denně starého Julia Vernea, činí tak nikoli s nezistným zápletem čistě vědy, nýbrž s neobloanných posic studené války.

Pod mlhou takového nazírání se ztrácí sto detailů skutečné vědecké ceny, zda je lépe používat raketových paliv tekutých, či hmotných, zda je výhodnější vystřelovat umělá nebeská tělesa s hladinou mořské, či s některého hmalajského vrcholu, zda paralelně a rovně, či ve směru rotace zemské, či podél poledníků a kolem obou pólů; zda přístroje, jaké se do spuzníků dnes ukládají, opravdu nám mohou říci, jak to tam nahoře vypadá. Zdá se, že je dnes daleko důležitější chválit jednu stranu a hanit druhou, jak to učinil nedávno jistý německý vědec, který prohlásil, že americké rakety jsou jako komplikované temperamentní ženské; jsou prý tak vyčifrovány, že není divu, když se po každé ani neodlepí od země. Ruské rakety, řekl, jsou prý jako levný, ale spolehlivý buď, kterým praštil o zed' a jde dále. Těba je na tom něco pravdy. Pamatuji se si ještě dobře na dojem, který na nás zanechal pohled zblízka na první sovětský tank: švy na jeho pancíři byly tak nemmělé, jako kdyby je svátl dvaadvacetiletý mechanik první den na učení. Měl však dobrý kanon a jel.

Když před více než jedním rokem Sověty ochromily svět prvním spuzníkem, řekl mi jeden přítel: "Viš, těm Rusům snad patří budoucnost proto, že už mají spuzníky, ale na nohy se jim ještě lepší hnít". Jestliže je to pravda, pak určitý primitivismus partner vede zkrátka k neohrabanější, ale lepší raketě; a počáteční dekadence dnešní americké civilizace, jakkoli jinak technicky vyspělejší, může vést k překomplikovanosti a tudíž nespolehlivosti.

ale budme upřímní: není obyčejnému člověku po čertech jedno, zda ta, či ona raketa je lepší a doletí na Měsíc nebo

ne? Lépe řečeno, nezálží mu především na tom, zda má slušný plat, domek, rodina a svoboda rozhodnout o svém způsobu života, a teprve potom na té rakete? Jestliže se ještě dnes ruskému člověku plácá na boty, je to právě proto, že se Sovětom podařilo vystřelit prvního spuzníka a sestrojil raketu, jež nechala Měsíc daleko za sebou. —iz—

REŽIM A LITERATURA Jen namátkou několik pražských blášů o poměrech v domácí literatuře a na knižním trhu. Pražská *Práce* 5. ledna:

"Knihy veršů vydali tři významní slovenští básníci, příslušníci starší generace. Jan Pouitán sbírku "Riava neutichá", Ján Smrek "Obraz sveta" a Ján Kostka "Sípky a slnečnice". Všechny tři sbírky by bylo možné charakterizovat takto: je více rozruchu kolem nich, než vzrušení v nich."

"Plati to především o knize Jána Smreka "Obraz sveta" (Ján Smrek je básníkem tohoto čísla *Zápisníku* — red.). . . Kdybychom tuto poezii chtěli charakterizovat, velmi dobře by nám posloužil vlastní Smrekův verš: "Ja neorim, iba z okna h'ladim von."

V listopadu psal o Smrekovi Michal Michalko: žije ve světě, který není dnešním světem, nezaujímá stanovisko k "barbarskému útoku na Koreu", k počínání "kolonialistů ve Vietnamu", "imperialistickým hrozbám v Egyptě" a "americkým atomovým vyhrádkám".

Práce dne 6. ledna později: "Literární snobismus — kdy určité knihy se stávají módní a mauzi je kupují nikoliv pro jejich hodnotu, ale poněvadž se to "nosí" — je zjev nezdárny. Nevzniká ovšem mimonově, vždy nějak souvisí se společenskou atmosférou, s dobou. Pamatujieme se, jak tenhle nezavidlivodný osud mohl potkat před několika lety Karla Čapka. Jeho knihy se přepalce, prodávaly pod rukou, lidé, kteří předtím kolik let neokupili knihu, chtěli mít pojednou doma v knihovně Čapka.

A tohle všechno platí i pro současného nejznámějšího autora amerického, Ernesta Hemingwaye. I jeho a nás potká zatím smutný osud: stal se — a stále je — "módní". Mnozí lidé ho čtou jen proto, aby se tím mohli pochlubit, mnozí si udělali z Hemingwaye symbol západního světa."

MOSKEVSKÝ SJEZD komunistické strany SSSR, v jehož průběhu sedmihodinový projev byl spíše pravidlem než výjimkou, nepřivodil letos výbuchy, které následovaly po památném sjezdu dvacátém před třemi lety. Tehdy se skácela modla Stalina a její pád vykresal jiakry, jež zanedlouho zapálily ohně v Polsku a Maďarsku. Jugoslaviace se zdálo být na cestě zpět do lůna "rodné" strany a v ledové kře, jež pokrývala východní Evropu, začaly pukat škvrny. Mezi dvěma sjezdy maďarský požár byl uhašen a z polského zůstalo jen žhavé uhlí. Kra je tenčí než před lety a všechny tihliny nezamrzly: proudí jimi stáry vzduch literárního uvolnění a pravidelnějšího, avšak stále usměrňovaného styku s vnějším světem. Mythos kolektivního vedení měl krátký život a v Chruščovovi se objevil na scéně opět jedno jediný pán, avšak realističtější než Stalin. Ani mythos eblížení mezi Moskvou a Bělehradem neměl dlouhé trvání: hynal paralelně se zánikem mytu prvohy, v přímé závislosti na vrstvá sebedůvěry, kterou sovětskému vedení daly dálkové rakety a sputnici ve chvíli, kdy ji mělo nejvíce za potřebí.

Byla to také sebedůvěra, která umožnila Chruščovovi po prvé představit se jednadvacátému sjezdu strany v úloze nejúspěšnějšího a v současné době patrně nikým neoponovaného vůdce sovětského státu. Vždyť před dvacátý sjezd v únoru 1956 přicházel a nejistotou, zda rána, kterou strhl masku se Stalina, nesmete také jeho.

Lenín v porevolučním Rusku byl neustálým terčem nesmířlivé opozice. Stalinovi trvalo deset let než upěvněl svou posici — a jen použitím nejkrutějšího teroru. Chruščov patrně dokázal víc za čtyři roky populárními reformami na jedné straně a hbitým, nekřavým manévrováním v ústředním výboru strany na druhé. Úplného vítězství dosáhl v červnu minulého roku, kdy vyhnal do asijských pustin "anti-partajniky" Molotova, Malenkova a Kaganoviče. Bulganin a ti ostatní jim dělali zašní voj.

Letošní kongres dal Chruščovovi formální plnou moc. V tom je snad jeho největší význam. Pokud kontrolovaný zákonodárský orgán diktatury může vůbec působit dojem nadšení, takovým dojemem při působení na sjezdu novináře, kteří se sjezdu letos po prvé směli zúčastnit. Bylo to při nadšení a víře, že pokud se Chruščovovi budou plány do budou-

na dařit, aspoň tak jako jeho práce za poslední dva roky, je vítězství "socialismu" nad kapitalismem zajištěno. Bylo znovu řečeno, že Sovětský svaz "dožene" Spojené státy ve výrobě různých spočetných zboží, že v moderních zbraních Ameriku už předhání a za pátáct let přý komunistický svět si zajistí přes polovinu světového trhu. Sovětské hospodářství přý poroste každý rok o osm až deset procent, zatím co americké v nejlepším případě jen o dvě procenta.

Ve Spojených státech toto sjezdové plánování vyvolalo dvojí reakci: byli lidé, kteří začali počítat a zjistili, že přý v roce 1950 sovětské hospodářství se rovnalo asi třetině amerického, loni už 45 procentům a v roce 1965 — po ukončení Chruščovovy sedmiletky — se bude dokonce rovnat 60 procentům produkce Spojených států. A také ihned vyptávali, jak roční růst amerického hospodářství bude muset být aspoň pět procentní, aby Spojené státy zůstaly vždy o skok napřed. A jsou jiní lidé, kteří tvrdí, že západním demokraciím může být celkem jedno, zda Sovětský svaz je dohání, či ne. Naopak, říkájí, Američané by měli být rádi, že sovětské hospodářství roste a sílí, neboť to bude znamenat postupné zvyšování životní úrovně obyčejného člověka v komunistickém světě a blahobyt, nebo to, co rozhodně bude vypadat jako blahobyt ve srovnání s všelijakým a dneškem, jednoho dne komunismus odzvoní. Seirvávají tak v teorii, kterou po prvé vyslovili někteří západní politici a hospodářští studenti Sovětského svazu již před rokem: je prý televizory, ledničky a automobily na komunistickém spotřebním trhu probuďily chut' po dalším a dalším zboží a tato chut' poroste se zvýšenou výrobní kapacitou; že komunističtí pán v plného státu, i ten, který pod ním sbírá drobky, mají jednu touhu: stát se vlastníky prostředků, jež v nepříteli buržoasní tradici zprjemňují a ulehčují život a které člověku dávají do rukou moderní techniku v nebylých míře. Tito teoretikové tvrdí, že je to logická, nekřavá cesta k demokratizování komunistické společnosti a možná jediná.

Vedení Kremlu se patrně postupněm rozšiřování spotřebního trhu nevynechá, i když jeho cíl ve vyhlášení hospodářského sounboje se západním kapitalismem je primárně toto: zachvátit obchodem ty oblasti, z nichž západní národy musely ustoupit před rostoucími nacionalismem Asie a Afriky, z těchto nových po-

sic konkurovat kapitalistickému hospodářství a dokázat zemím, jež nemohou čekat na pomalý vývoj svobodné a rozrůstajícího obchodu a průmyslu, že komunistická cesta k blahobyt je jistější a rychlejší. V pevné víře, že všechno dopadne takto a ne jinak, očníšťi jednotliví řecníci na moskevském sjezdu různá sľechetná gesta vůči západu: Chruščov pozval Eisenhowera na návštěvu do Ruska a dodal, že přý není nutné aby on, Chruščov, musel proto být zván do Spojených států; Mikojan, který po celý svůj pobyt v Americe opakoval do omezení, že američtí průmyslníci si přejí obchod s Ruskem, ale státní departement ne, nabídl s řecničtější sjezdu Spojených státům sedmiletou obchodní smlouvu.

Byla tam i gesta neľechetná a pralo se špinavé prádlo. Jugoslavi se ľstěřilo téměř denně, protože stále jde opět vlastní cestou a je stále jasnější, že necití nejménší potřeby, politickou nebo hospodářskou, obcovat se Sovětským svazem, tím méně pak obcovat sjezdy jeho komunistické strany svou delegací. K rozvatrnické skupině pánů Molotova, Malenkova a těch dalších, připojil sjezd dvě nová jména: Michala Pervučina, velvyslanec ve východním Německu, a Maxima Saburova, jeřtě nedávno náměstka předsedy státního výboru pro hospodářské vztahy s cizinou. Jak a těmito pány strana zatočí, není zatím známo. Chruščovovy čísky dosud byly nekřavé, Propadlístě, které svým protivníkům připravil, ml však zřejmá několik pochozí. Molotov se stal vyslancem ve Vnějším Mongolsku. Byl tam však příliš blízko Maocetunovi a jsou známky, že Moskvě Pekinu nevěří tolik, jako dřívě. A tak když Sověty a Mongolsko podepsaly novou smlouvu, Molotov u toho nebyl.

Otázka budoucích vztahů mezi Ruskem a Čínou je stále zajímavější. Ideologicky si Moskva a Pekín zřejmá začínají nerozumět a rivalita, jež z toho může vzniknout, by měla ďaleko vážnější důsledky než spor s Jugoslavií. Sověty budou ušívati za všech okolností, aby si zachovaly převrvení v komunistickém světě. Moskva nepřipustí a nepřipustí převrvení Pekinu, či kohokoli jiného. Tuto lecci přezval Chruščov od Stalina beze změny. A to byla hlavně lecke, kterou si Čuenaj a ostatní zahraniční delegáti odvezli z moskevského sjezdu. —i—

UNIVERSUM PRESS COMPANY

15 Vandewater Street

New York 38, N. Y.

TEL. WO 2-1138

Právě jste dočetli časopis, který graficky upravila a vytiskla česká tiskárna. — Tiskneme tiskopisy všeho druhu — časopisy, pamflety, brožurky, brožované i vázané knihy a veškeré tiskopisy obchodní. Zaručujeme prvotřídní provedení i rychlé dodání.

ZÁPISNÍK 1959

c/o UNIVERSUM PRESS CO.

15 Vandewater Street,

NEW YORK 38, N. Y. — USA

Return postage guaranteed

FUR STUDIO INC.

372 ST. CATHERINE STREET WEST

SUITE 308 — MONTREAL Que.

TEL. UN 6-6814

Výroba všech druhů kožšinových výrobků evropských i amerických stylů — Všeobecně uznávaná vedoucí firma v Montrealu — Výhodné platební podmínky na základě osobní dohody.